

PROSPECTS FOR EXPORT OF PRODUCTS OF MILK PROCESSING ENTERPRISES OF UKRAINE

O. Ralko

National University of Food Technologies

Key words: <i>Import</i> <i>Export</i> <i>Dairy products</i> <i>Ukraine</i> <i>Russia</i> <i>EU countries</i>	ABSTRACT The state of Ukrainian dairy products export, as one of the leading export oriented branches of food industry, was characterized in the article. The analysis of the state of export/import of dairy products allows identifying the opportunities and trends for further development at the present state of market economy. On the basis of observation data and statistical methods for economic analysis of activity of enterprises of the dairy industry of Ukraine, the main reasons for the decline in exports of dairy products of Ukrainian producers were identified. The analysis led to the conclusion that the EU countries are unlikely to be a priority market for Ukrainian enterprises in terms of deterioration of relations between Russia and Ukraine, but the certification of domestic dairy products according to the highest European standards will expand its presence in other regions, particularly in the markets of Asia and Africa.
Article history: Received 10.02.2016 Received in revised form 10.03.2016 Accepted 21.03.2016	
Corresponding author: O. Ralko E-mail: npnuht@ukr.net	

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТУ ПРОДУКЦІЇ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

О.С. Ралко

Національний університет харчових технологій

У статті охарактеризовано стан експорту молочної продукції України як однієї з провідних експорторієнтованих галузей харчової промисловості. Проведено аналіз стану експорту/імпорту молока та продуктів його переробки і виявлено можливості й тенденції подальшого розвитку на сучасному етапі ринкової економіки. На основі даних спостереження і статистико-економічних методів аналізу діяльності підприємств молокопереробної галузі України визначено основні причини зниження експорту молочної продукції українських виробників. Проведений аналіз дозволив дійти висновків, що країни ЄС навряд чи стануть пріоритетним ринком збуту для українських підприємств в умовах погіршення українсько-російських відносин, проте сертифікація вітчизняних молочних продуктів відповідно до високих європейських стандартів дасть змогу розширити власну присутність на ринках інших регіонів, зокрема ринках Азії та Африки.

Ключові слова: експорт, імпорт, молочна продукція, Україна, Російська Федерація, країни ЄС.

Постановка проблеми. Із січня 2006 р. РФ ввела обмеження на ввіз продукції тваринництва. Найбільше ці обмеження позначилися саме на виробниках молочної продукції (масло, сири та вершки), 90 % експорту якої припадало на Росію [1, с.16]. Через ускладнення макроекономічної ситуації у країнах, що пов'язана із рядом фінансових та економічних криз, обмеження на експорт продукції до РФ для молокопереробних підприємств України то знімалися, то поновлювалися. До того ж обмеження могли стосуватись як окремих видів продукції, так і конкретних підприємств. Так, у 2012 р. Російська федеральна служба з нагляду у сфері захисту прав споживачів (Росспоживнагляд) офіційно оголосила про заборону поставок на територію країни твердих сирів трьох українських виробників: ПП «Прометей» компанії «Мілкіленд» з Чернігівської області, АТ «Пирятинський сирзавод» групи «Молочний альянс» і ТОВ «Гадячсир» компанії «Альміра» з Полтавщини [2]. Надалі постановами уряду РФ у період з 2014 р. по 2015 р. експорт значної кількості харчових продуктів, у тому числі і продукції молокопереробних підприємств, або обмежувався, або заборонявся. Розвиток українсько-російських відносин та історія «обмежень» створили необхідність у переорієнтації молокопереробних підприємств на внутрішній ринок і на експорт до інших країн. Незважаючи на усвідомлення власниками великих молокопереробних підприємств нестабільності та непередбачуваності російського ринку, переорієнтація відбувалась досить повільно, а обсяги експорту постійно скорочувались. Внутрішній ринок не став альтернативою розвитку та розширення збуту молочної продукції. Не відбулась і переорієнтація на інші ринки збуту, які могли б компенсувати скорочення експорту молочної продукції до РФ. Як одну з основних причин слабого розвитку експорту молочної продукції на інших ринках збуту, в тому числі і ЄС, більшість урядових експертів пов'язує з невідповідністю вітчизняної продукції високим вимогам до якості у цих країнах. Проте станом на 2015 р. навіть підприємства-виробники молочної продукції, що отримали відповідну сертифікації, не поставляють свою продукцію до ЄС у співставній кількості до експорту продукції у РФ в минулі періоди. Таким чином, виникає необхідність у встановленні наслідків продуктового ембарго РФ для підприємств молокопереробної галузі, причин слабого розвитку експорту продукції в інші країни та перспектив відновлення й збільшення обсягів експорту продукції молокопереробних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних вчених, що займалися проблемами дослідження стану, проблем і перспектив розвитку молокопереробної галузі України варто виокремити О. Воловську [1], О.О. Маслака [2], Т.Л. Мостенську [3], Т.В. Якимчук [4], Е.В. Московчук [5], А.В. Сілівончик [6], А. Зануду [7], О.В. Шубравську та Т.В. Сокольську [8] та ін.

Метою статті є визначення перспектив розвитку експорту молочної продукції на основі дослідження стану та проблем найбільших експортерів молокопереробної галузі України.

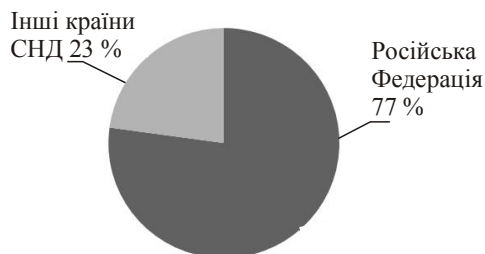
Виклад основних результатів дослідження. Російська Федерація є традиційним ринком збуту для українських товарів і послуг. Так, у структурі

експорту товарів, що вироблені підприємствами України на Росію, у 2014 р. припадало 18,1 % обсягів реалізації у вартісному виразі [9].

Традиційним ринком для збуту продукції Російська Федерація була і для виробників молочної продукції, хоча, незважаючи на політико-економічні маніпулювання з боку Росії, які розпочались ще у 2000-х роках, ринок залишався пріоритетним для підприємств галузі. Суттєві незворотні проблеми із традиційним ринком збуту почались у 2012 р., коли в односторонньому порядку обмежився експорт на сири з України, що спровокувало пошук нових ринків збуту та дії щодо диверсифікації ринків вітчизняних підприємств-виробників молочної продукції.

З метою визначення перспектив розвитку експорту молочної продукції необхідно проаналізувати поточний стан і географічну структуру експорту-імпорту продукції, ступінь адаптації виробників до погіршення українсько-російських відносин і, фактично, експортне ембарго з боку Росії стосовно продукції з України, у тому числі і для молочної продукції.

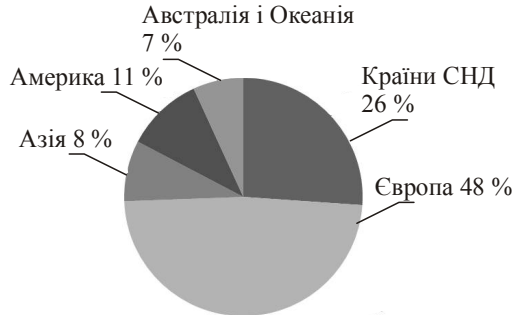
Як точку відліку варто обрати 2013 р., оскільки саме на цей період припадає умовна «стабільність» відносин між Україною та Росією. Цей період є цікавим і з точки зору реакції українських виробників, а також рівня усвідомлення ними необхідності диверсифікації зовнішніх ринків збуту з урахуванням їх негативного досвіду у попередні періоди. У 2013 р. країни СНД займали 94 % у структурі експорту молочної продукції у вартісному вираженні і залишались фактично єдиним ринком збуту для виробників української молочної продукції. Незважаючи на нестабільність російсько-українських відносин, «сирні» війни 2012 р., частка Російської Федерації у структурі експорту у вартісному вираженні країн СНД залишалась найбільшою і склала 77 % (рис. 1).

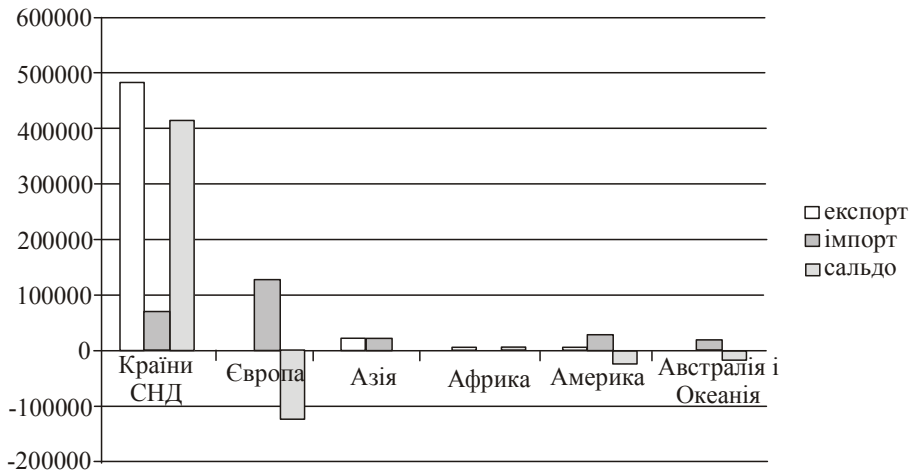
Рис. 1. Структура експорту молочної продукції України в країни СНД за обсягом експорту продукції у вартісному вираженні у 2013 р., %, побудовано автором на основі [9]

Таким чином, Російська Федерація у 2013 р. залишалась основним імпортером української молочної продукції, хоча ще з 2012 р. найбільші підприємства молочної промисловості анонсують необхідність диверсифікації ринків збуту з огляду на відсутність стабільності в українсько-російських відносин і суттєву складову саме політичних мотивів в обмеженні експорту продукції. У той же час, обсяг імпорту молочної продукції підприємств-виробників країн СНД порівняно з обсягами експорту України до цього регіону є значно меншим (рис. 2).

Найбільшу частку у структурі імпортованої до України молочної продукції мають країни Європейського Союзу, які експортували на територію України у 2013 р. молочну продукцію на суму понад 127,3 млн дол. США. З урахуванням співвідношення експорту/імпорту молочної продукції цього регіону (рис. 3) виникають сумніви щодо можливості диверсифікації ринків збуту українських молочників у напрямку цього регіону.

Рис. 2. Географічна структура імпорту молочної продукції до України у вартісному вираженні у 2013 р., %, побудовано автором на основі [9]

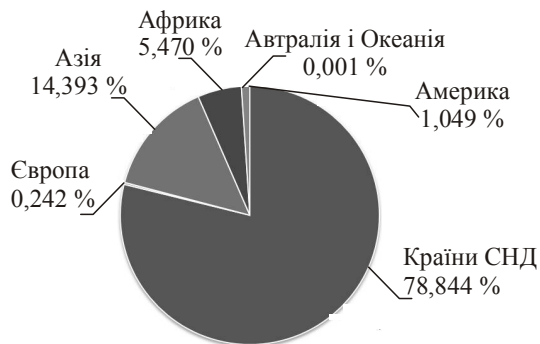

Рис. 3. Експорт/імпорт молочної продукції за географічними регіонами у 2013 р., тис. дол. США, побудовано автором на основі [9]

Співвідношення експорту й імпорту молочної продукції у 2013 р. дозволяє виокремити як пріоритетні регіони для розвитку експорту ринки Азії та Африки. Ринки Азії можна визначити як ринки з короткостроковою «пріоритетністю», тому що, незважаючи на величезний внутрішній попит і відсутність пропозиції молочної продукції від виробників цього регіону, зараз спостерігається тенденція до збільшення пропозиції власних виробників на внутрішньому ринку, тому країни Азії поступово скорочуватимуть імпорт молочної продукції. Ринки Африки можна виокремити як ринки з довгостроковою «пріоритетністю», оскільки для цих ринків характерні стрімкі тенденції зростання попиту на молочну продукцію та повільні темпи нарощування

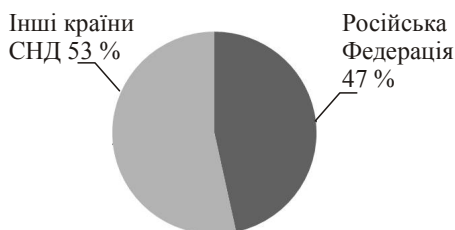
власного виробництва. Крім того, споживачі цього регіону менш орієнтовані, порівняно з іншими, на елітну та високоякісну продукцію, виробництво якої українськими виробниками незначне з огляду на стан сировинної бази.

Події 2014 р. в молочному секторі між Україною і Росією підтвердили необхідність переорієнтації підприємств молочної промисловості на інші ринки збуту. Так, від 28 липня 2014 року Росія в односторонньому порядку заборонила імпорту усього молока і молочних продуктів з України [7]. Результатом є зниження обсягів експорту молочної продукції з України у 2014 р. на 191,2 млн дол. США порівняно з 2013 р. за рахунок зниження експорту до країн СНД. Передумови загострення взаємовідносин між Україною та Росією й очікуване їх відображення на ринку молочної продукції, змусило українських виробників розпочати роботу в інших регіонах світу (рис. 4).

Рис. 4. Структура експорту молочної продукції України за обсягом експорту продукції у вартісному виразі у 2014 р., %, побудовано автором на основі [9]

Українські виробники у 2014 р. суттєво збільшили експорт молочної продукції до країн Азії та Африки, проте частка експорту до країн СНД залишається найбільшою і складає 78,8 %. Диверсифікація ринків збуту підприємств-виробників молочної продукції у 2014 р. так і не дозволила перекрити втрати від заборони українського імпорту в Росії, оскільки обсяг імпорту у вартісному виразі скоротився на 159,6 млн дол. США порівняно з 2013 р., а обсяг експорту до Росії, санкції якої розпочались тільки в липні 2014 р., залишався суттєвим (рис. 5).

Рис. 5. Структура експорту молочної продукції України в країни СНД за обсягом експорту продукції у вартісному виразі у 2014 р., %, побудовано автором на основі [9]

Таким чином, частка експорту до Росії у структурі обсягів експорту продукції в країни СНД у 2014 р. склала 47 %, що на 30 % менше порівняно з

2013 роком. Це свідчить про активні, але недостатні процеси диверсифікації зовнішніх ринків збуту українських виробників молочної продукції.

Розглянемо структуру імпорту молочної продукції в Україну (рис. 6).

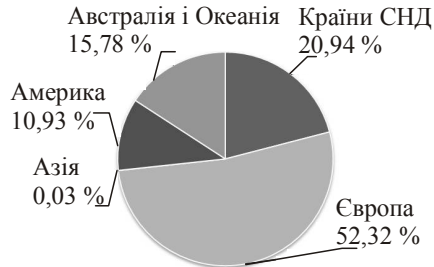

Рис. 6. Структура імпорту молочної продукції України за обсягом імпорту продукції у вартісному вираженні у 2014 р., %, побудовано автором на основі [9]

Найбільшу частку в структурі імпортованої до України молочної продукції займають країни Європейського Союзу, які експортували на територію України у 2014 р. молочну продукцію на суму понад 77 млн дол. США. З урахуванням співвідношення експорту/імпорту молочної продукції цього регіону виникають сумніви щодо можливості диверсифікації ринків збуту українських молочників у напрямку цього регіону (рис. 7).

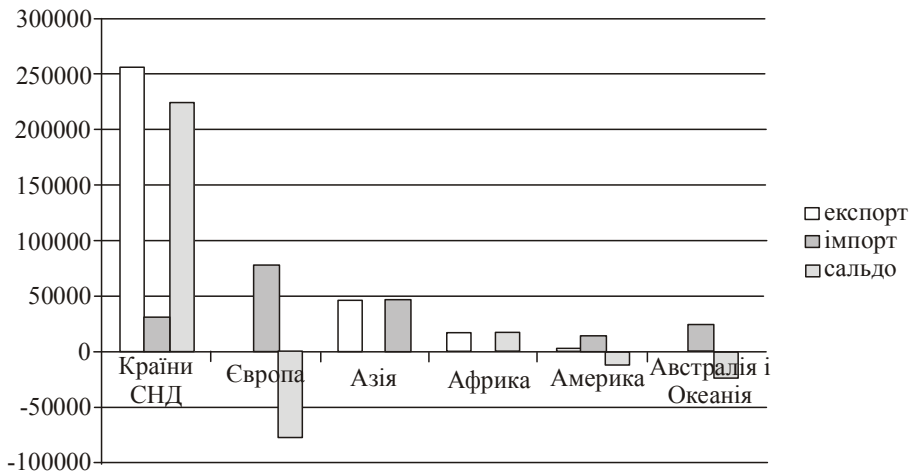
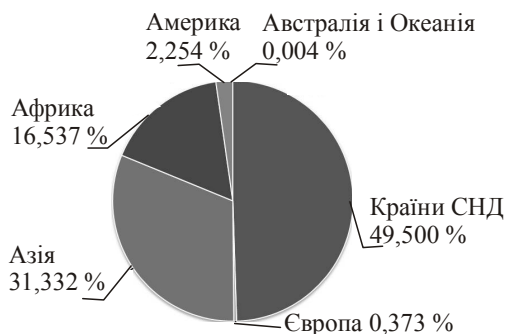

Рис. 7. Експорт/імпорт молочної продукції за географічними регіонами у 2014 р., тис. дол. США, побудовано автором на основі [9]

Отже, «освоєним» регіоном можна вважати країни СНД, тому що саме з країнами цього регіону більшість виробників молочної продукції ведуть активну торговельну діяльність, обсяги якої поступово заміщують обмеження імпорту до Росії. Складним для освоєння є регіон країн Європи, оскільки торговельне сальдо негативне, обсяги імпорту молочної продукції з цього регіону дуже значні, а експорт нашої молочної продукції практично відсутній, що влаштовує виробників молочної продукції цього регіону. Регіони Австралії і

Океанії та Америки навряд чи можна назвати пріоритетними як з погляду фактичних обсягів експорту, так і імпорту молочної продукції насамперед через їх географічну віддаленість від України. Як найбільш перспективні для експорту вітчизняної продукції можна розглядати ринки країн Азії та Африки.

Розглянемо стан експорту/імпорту молочної продукції вітчизняного виробництва у 2015 році. Поточний період є найбільш репрезентативним щодо аналізу ситуації на ринку молочної продукції, адже саме у 2015 р. остаточно припинено експорт української молочної продукції до Росії. Так, якщо наприкінці 2014 р. та на початку 2015 р. найбільші виробники молочної продукції визнавали наявність експорту молочної продукції до Росії попри офіційну заборону через територію тимчасово окупованого Криму [5, 6], то у 2015 р. через блокаду цього торговельного напрямку експорт вітчизняної продукції до Росії остаточно припинився (рис. 8).

Рис. 8. Структура експорту молочної продукції України за обсягом експорту продукції у вартісному виразі у 2015 р., %, побудовано автором на основі [9]

Обсяг експорту молочної продукції українських виробників в країни Європейського Союзу за січень—листопад 2015 р. склав 612 тис. дол. США, або 0,4 % від усього обсягу експорту молочної продукції з України. Українські виробники молочної продукції працюють над заміщенням втраченого російського ринку збуту переважно на ринках СНД та Азії, частка яких у загальному обсязі експорту молочної продукції склала 49,5 % та 31,3 % відповідно. Основною причиною незначних обсягів експорту представники Міністерства аграрної політики та продовольства України називають відсутність належної сертифікації молочної продукції українського виробництва. Так, за урядової підтримки тільки у 2015 р. перші десять українських виробників молочної продукції, а саме [10]: ТОВ «Люстдорф», ТОВ «Молочний дім», ПАТ «Житомирський маслозавод», філія ПАТ «Яготинський маслозавод» «Яготинське для дітей», ПрАт «Лакталіс-Миколаїв», ТОВ «Гадячсир», Недригайлівський сирцех філії «Роменський молочно-комбінат» ПП «Рось», філія «Роменський молочно-комбінат» ПП «Рось», ПАТ «Золотоніський маслоробний комбінат», філія «Менський сир» ПП КФ «Прометей» отримали належну сертифікацію для експорту продукції до країн ЄС. Проте отримання європейських сертифікатів не означає налагодження збуту молочної продукції до цього регіону. Так, представники «Укрмолпрому» [7]

зазначають, що для експорту молочної продукції в країни ЄС необхідними є ухвалення законів про ідентифікацію тварин, корми, побічні продукти тваринного походження, державний контроль у сфері забезпечення безпеки та якості продуктів. Окрім цього, існує ще дві серйозні причини, які перешкоджають експорту української молочної продукції до Європи: це квоти в угоді про вільну торгівлю із ЄС і те, що багато молока українські виробники отримують від населення, що заборонено у Європі.

Проте навіть за умови прийняття всіх необхідних для забезпечення експорту законодавчих актів перед виробниками молочної продукції постає проблема у просуванні власної продукції на ринки цього регіону. В країнах ЄС виробництво молочної продукції розвинене, внутрішні ринки насичені і близько половини виробленої продукції імпортується в інші країни. Тільки обсяг імпорту з країн Європи в Україну за січень—листопад 2015 р. склав 25228 тис. дол. США, або 85 % від загального обсягу імпорту молочної продукції до України.

Висновки

Таким чином, станом на 2015 р. тільки десять підприємств молочної промисловості України за державної підтримки пройшли сертифікацію на отримання дозволу на експорт продукції до країн ЄС. Однак, незважаючи на отримання дозволів, ці підприємства так і не налагодили експорт власної продукції в регіон. Це пояснюється тим, що висока конкуренція серед виробників молочної продукції у країнах ЄС не дозволяє вийти на ринки українським виробникам за відсутності суттєвого бюджету на комплекс маркетингу із просування власної продукції.

У міжнародній практиці, зазвичай, розвиненість ринку молока та молочної продукції пов'язана із системною політикою та підтримкою держави, оскільки забезпечення якості кінцевого продукту потребує значних інвестицій у розвиток як сировинної бази, так і безпосереднє виробництво готової продукції. Українські виробники роблять перші кроки у напрямку підвищення якості молочної продукції згідно з європейськими стандартами. Країни ЄС навряд чи стануть пріоритетним ринком збуту для українських підприємств з огляду на насиченість внутрішніх ринків і значний експортний потенціал, проте нарощення обсягів експорту до країн цього регіону та сертифікація вітчизняних молочних продуктів дозволить розширити власну присутність на ринках інших регіонів, зокрема ринках Азії та Африки.

Література

1. *Волович О.* Українсько-російське співробітництво в економічній сфері // Національний інститут стратегічних досліджень. — 2009. — С. 16.
2. *Маслак О.О.* Уразливість молочної галузі / О.О. Маслак // Економічний гектар [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyi-gektar/945-urazlyvist-molochnoi-galuzi.html>.
3. *Мостенська Т.Л.* Системне забезпечення конкурентоспроможності підприємств м'ясної і молочної промисловості України: монографія / Т.Л. Мостенська, О.І. Драган, І.В. Суха. — Київ: Національний університет харчових технологій, 2010. — 268 с.
4. *Якимчук Т.В.* Фінансове забезпечення інвестиційної діяльності підприємств молочної промисловості / Т.В. Якимчук // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський

національний економічний університет; редкол.: В.А. Дерій (голов. ред.) та ін. — Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. — Том 18, № 2. — С. 286—290.

5. *Московчук Э.В.* Сверхсырочники / Э.В. Московчук // Бизнес [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.business.ua/companies/sverkhsyrochniki-275851/>.

6. *Силивончик А.В.* Сыворот навыворот / А.В. Силивончик // Бизнес [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.business.ua/companies/syvorot_navyvorot-275852/.

7. *Зануда А.* Рік торговельної війни: від цукерок до молока / А. Зануда / BBC Україна [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/business/2014/07/140728_ukraini_russia_export_az.

8. *Шубравська О.В.* Развитие рынка молока и молочной продукции: Світові тенденції і вітчизняні перспективи / О.В. Шубравська, Т.В. Сокольська // Економіка і прогнозування: Науково-аналітичний журнал . — 2008 . — № 2 . — С.80—93.

9. *Офіційний сайт* Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

10. *Прес-служба* Мінагрополітики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/uk/node/19947>.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЭКСПОРТА ПРОДУКЦИИ МОЛОКОПЕРЕРАБАТЫВАЮЩИХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

А.С. Ралко

Национальный университет пищевых технологий

В статье охарактеризовано состояние экспорта молочной продукции Украины как одной из ведущих экспортноориентированных отраслей пищевой промышленности. Проведен анализ состояния экспорта/импорта молока и продуктов его переработки и выявлены возможности и тенденции дальнейшего развития на современном этапе рыночной экономики. На основе данных наблюдения и статистико-экономических методов анализа деятельности предприятий молокоперерабатывающей отрасли Украины определены основные причины снижения экспорта молочной продукции украинских производителей. Проведенный анализ позволил сделать выводы, что страны ЕС вряд ли станут приоритетным рынком сбыта для украинских предприятий в условиях ухудшения украинско-российских отношений, однако сертификация отечественных молочных продуктов согласно высоким европейским стандартам позволит расширить свое присутствие на рынках других регионов, в частности рынках Азии и Африки.

Ключевые слова: экспорт, импорт, молочная продукция, Украина, Российская Федерация, страны ЕС.